

УДК 94(477.43/.44):35.073«15»

ДМИТРО ВАЩУК

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник,
відділ історії України середніх віків і раннього нового часу,
Інститут історії України НАН України
(Київ, Україна), dvashchuk@ukr.net

ПОДІЛЬСЬКЕ КНЯЗІВСТВО У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIV ст.: ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ

Розглядаються особливості правового статусу Подільського князівства у складі Литовської держави. Аналіз історіографії з теми засвідчив, що більшість дослідників звертали увагу на державний устрій Литви, а не на правовий статус окремих земель/князівств. Історія Подільського князівства другої половини XIV ст. пов'язана з правлінням удільної династії Коріатовичів, а саме небожів великого князя литовського Ольгерда: Олександра, Юрія, Костянтина, Федора. Розглянуто відповідні літописні та актові джерела. Це дало підстави зробити висновок про те, що Коріатовичі під час володарювання на Поділлі зуміли суверенізуватися від центральної влади, що проявилось у правовій, політичній, військовій, економічній, культурній діяльності. Із Литвою князів пов'язувала лише належність до правлячої династії Гедиміновичів. Їх незалежність не було обмежено й після ленної присяги Людовікові Угорському (навіть якщо такий факт і був). Самостійність Коріатовичів, на наш погляд, стала головною причиною ліквідації їхньої влади на Поділлі.

Ключові слова: Подільське князівство, правовий статус, державний устрій, князі Коріатовичі, династія Гедиміновичів, суверенітет.

Період другої половини XIV ст. є значущим в історії Центрально-Східної Європи. У цей час більшість українських земель увійшла до складу Великого князівства Литовського, сприяючи його перетворенню в одну з найбільших європейських держав того часу. У нових реаліях першочергові завдання організації державного управління полягали, по-перше, у налагодженні взаємин між «ною» владою і соціумом, а по-друге – в утворенні органів влади й політичних інститутів. Таким чином відбувався процес формування території держави з урахуванням новоприєднаних земель. Метою цієї статті є аналіз та характеристика особливостей правового статусу Подільської землі у складі Литовської держави.

Історіографія окресленої проблеми досить велика. Однак у більшості випадків історики з різних країн і в різні періоди звертали увагу не стільки на правовий статус окремих земель/князівств, скільки на державний устрій

Литви у цілому. Найпоширенішою була (і певною мірою є досі) концепція про федеративність. Наприклад, один із найвпливовіших істориків-литванів другої половини XIX – початку XX ст. М.Любавський відзначав: «Усі інші землі, що ввійшли до складу Литовсько-руської держави, зайняли в ній окреме від власне Литви становище, як самостійні частини держави, об'єднані тільки єдиною владою. Їх державне становище у зв'язку з урядовим устроєм, що носив на собі печатку старовинної окремішності та самобутності, робило їх схожими на членів політичної федерації»¹. Ця особливість збереглася й у пізній час, а саме за правління Казимира, Олександра та Сигізмунда: «Литовсько-руська держава в окреслений період мала федеративний характер, не втрачаючи його і в подальшому, до самого кінця свого самостійного існування»².

Подібної думки дотримувався М.Довнар-Запольський. Указуючи на особливості взаємин приєднаних територій із центральною владою, він стверджував, що «всю державу можна визнати побудованою на федеративному началі, хоча й дещо своєрідному. Своєрідність цієї державної організації полягає в певного роду відхиленнях від чистої схеми федеративного устрою»³.

Про федеративність писав і М.Грушевський. Він уважав, що «в централизовану державу в кн. Литовське не перетворилося ані під рукою Витовта, ані в пізніших часах»⁴. Крім цього, погоджуючись у цілому з висновками М.Любавського, М.Довнара-Запольського, водночас висловлював деякі свої міркування: «Було се тільки зближення до федеративного устрою, а не правдива федерація – тому, що довго, аж до другої пол. XVI ст., не було вироблених докладних форм ані репрезентацій земель в центральних органах, ані форм місцевої самоуправи, і сама центральна управа не мала характеру влади вибраної, членами федерації уставленої. Зрештою сама одноцільність земель була в середині розбита цілою низкою нових явищ суспільно-політичного характеру, що виривали все глибші борозди в її устрою»⁵.

Зазначена концепція не викликала заперечень серед окремих істориків права. Наприклад, М.Чубатий також уважав, що Велике князівство Литовське за формою державного устрою було федерацією: «Федеративний характер всієї землі проявляється у федерації земель дрібних українських уділів, службених князиків, екземпт, пансько-магнатських ключів, церкви, станів та міст з маґдебурзьким правом»⁶.

Авторитетність висновків відомих істориків другої половини XIX – початку XX ст. була настільки значною, що вони мають місце й у сучасному

¹ Любавский М. Областное деление и местное управление Литовско-Русского государства ко времени издания Первого Литовского статута. – Москва, 1892. – С.26.

² Любавский М. Очерк истории Литовско-Русского государства до Люблинской унии включительно. – 2-е изд. – Москва, 1915. – С.87–88.

³ Довнар-Запольский М. Государственное хозяйство Великого княжества Литовского при Ягеллонах. – Т.І. – К., 1901. – С.85.

⁴ Грушевський М. Історія України-Руси: В 11 т., 12 кн. – Т.V: Соціально-політичний і церковний устрій і відносини в українсько-руських землях XIV–XVII вв. – 2-ге вид. – К., 1998. – С.10.

⁵ Там само. – С.14.

⁶ Чубатий М. Огляд історії українського права: історія джерел та державного права (Записки за викладами на Тайнім Українським університеті у Львові в рр. 1920–1923). – 3-те вид. – Ч.П. – Мюнхен, 1947. – С.4.

історієписанні. Зокрема литовський дослідник Е.Ґудавічюс, підтримуючи усталену думку про форму державного устрою Литви, відзначав: «У межах усієї Литовської держави, починаючи з XVI ст., склалася федерація земель нової станової структури, ядром якої були три литовських воеводства (Віленське, Троцьке і Жмудське староства – Д.В.), котрі мали явну політичну гегемонію. Державу не було повністю централізовано, однак її об'єднувала єдина система посад територіального управління»⁷. Водночас автор стверджував, що своїми діями у внутрішній політиці великий князь литовський Вітовт «по суті зруйнував систему удільних князівств [...] Однак, унаслідок кризи 30-х років XV ст. на руських землях виникли апанажні володіння верхівки Ґедиміновичів. До 1470 р. їх було знищено»⁸.

Про автономію удільних князівств на українських землях у складі Литовської держави згадувала також О.Русина. На її думку, васальна залежність Володимира Ольгердовича, Дмитра-Корибута Ольгердовича, Федора Любартовича тощо від литовського князя Ягайла «знаходила зовнішній вираз у “послушестве”, виплаті щорічної данини та, за необхідності, наданні військової допомоги “господарю”; в усьому іншому їхні володіння залишалися практично автономними частинами Литовської держави»⁹. Автономність князівств, як уважав Ф.Шабульдо, залишалася навіть після скасування удільності в кінці XIV ст.: «І у статусі намісництв (воеводств) колишні удільні князівства продовжували залишатися окремими адміністративно-територіальними одиницями, що зберегли значну феодальну автономію, хоча нерідко зі зміненими обрисами кордонів»¹⁰.

Водночас існують дещо інші концепції щодо зазначеної проблеми. Згадані вище висновки М.Любавського піддав критиці історик права Ф.Леонтович, на чію думку «про політичну федерацію навряд чи може бути мова там, де союзна угода, установлена сьогодні, порушується завтра, де федеративна частина відпадає від свого цілого, нерідко з суто випадкових обставин, як це було звичайним явищем в удільній Русі [...] Ще менш доречно говорити про “федеративний” характер Литовсько-Руської держави у XV і XVI ст.»¹¹. Ф.Леонтович також говорив про неможливість використовувати наявні уставні земські грамоти як аргумент у питанні федеративного устрою. Внутрішнє життя земель за цими документами здійснювалося «не у силу своєї політичної окремішності та самобутності, не за правом земського самоврядування (політичної децентралізації), а лише у силу одного пожалування, аргументу дуже хиткого й неміцного, яке могло бути позбавлене будь-якої сили та в будь-яку хвилину волею тієї ж влади, котра його надала»¹².

⁷ Ґудавичюс Э. История Литвы с древнейших времён до 1569 г. – Т.І. – Москва, 2005. – С.406.

⁸ Там же. – С.393.

⁹ Русина О. Україна під татарами і Литвою. – К., 1998. – С.69.

¹⁰ Шабульдо Ф. Земли Юго-Западной Руси в составе Великого княжества Литовского. – К., 1987. – С.103.

¹¹ Леонтович Ф. Очерки по истории литовско-русского права: Образование Литовского государства. – Санкт-Петербург, 1894. – С.178–179 (прим.2).

¹² Там же.

Згідно з дослідженням В.Заїкіна, процес розвитку форми державного устрою Великого князівства Литовського визначався декількома періодами. Перший відноситься до часів Вітовта, котрий «з усіх підвладних йому земель намагався створити унітарну (однолітну) державу, але, зустрівши опір із боку окремих (особливо українських) земель, мусів залишити їм обмежену державність». На другому етапі, який настав після смерті Вітовта, «об'єднані ним землі утворили федеративну литовсько-українсько-білоруську державу», яка мала назву Великого князівства Литовського. У другій половині XV ст. настав третій етап, коли «князівство перетворюється з федерації в державу унітарну». Саме в такій формі Литва стане частиною унітарної Речі Посполитої 1569 р.¹³ Крім цього, дослідник висловив цікаве міркування про наслідки Кревської унії щодо питань, які нас цікавлять: «Цей зв'язок до 1569 р. був дуже слабкий і мав форму то протекторату польського короля над великим князівством, то особистої унії королівства й великого князівства»¹⁴.

У сучасному історієписанні критиком так званої «федеративної концепції» є литовський історик З.Норкус. Будучи прихильником одного з найвідоміших теоретиків держави М.Ромера¹⁵, а також проаналізувавши праці багатьох фахівців, він дійшов висновку про те, що підстав уважати Велике князівство Литовське федерацією немає. Між землями, які утворювали цю країну, не було рівності. Метрополію та решту територій-«анексів» пов'язували відносини субординації. Руські землі не мали паритетного представництва у центральних органах влади чи у правлячій еліті. Анекс не є рівноправним членом складеної держави, як це мало би бути у федерації¹⁶. Більш того, дослідник вважає, що, власне, аргументи прихильників федеративного характеру устрою Литви свідчать про щось зовсім інше, а саме демонструють не федеративний, а імперський характер великого князівства¹⁷.

Отже цей короткий історіографічний огляд свідчить про те, що єдиної думки про форму державного устрою Литовської держави не існує. Тепер звернемо увагу на Подільський регіон, а саме на особливості його державно-правового статусу. Після 1362 р. внаслідок перемоги великого князя литовського Ольгерда у битві на Синіх Водах¹⁸ ця територія ввійшла до складу Великого князівства Литовського¹⁹. За літописною інформацією, на Поділлі

¹³ Заїкин В. Головні моменти української державності // Молода нація. – 2004. – №2 (31). – С.77–78.

¹⁴ Там само. – С.78.

¹⁵ Розробляючи класифікацію форм державного устрою, запропонував додати до класичних трьох типів (федерація, конфедерація, унітарна держава) четвертий – імперію (див.: Норкус З. Непроголошена імперія: Велике князівство Литовське з погляду порівняльно-історичної соціології імперій / Пер. з лит. П.Білинський. – К., 2016. – С.139).

¹⁶ Там само. – С.256.

¹⁷ Там само. – С.264.

¹⁸ Докл. див.: Черкас Б. Західні володіння Улусу Джучи: політична історія, територіально-адміністративний устрій, економіка, міста (XIII–XIV ст.). – К., 2014. – С.181–203.

¹⁹ Також існує думка про можливу наявність якогось договору між великим князем литовським Ольгердом і фактичним правителем однієї з частин Золотої Орди – Мамаєм, унаслідок якого литовський господар отримав контроль над містами й територією Поділля, Південної Київщини, Чернігово-Сіверщини та колишнього Переяславського князівства (див.: Шабунько Ф. Чи існував ярлик Мамає на українські землі? (до постановки проблеми) // Синьоводська проблема у новітніх дослідженнях. – К., 2005. – С.103).

«со князя великого Олгирдивым презволением и с помочию Литовской земли» утвердилася влада князів Коріатовичів²⁰. Саме це дозволило їм, на думку С.Полехова, завершити звільнення території з-під татарської зверхності й за угодою з місцевою адміністрацією («отаманами») вокняжитися тут²¹. Водночас Я.Куртика датував початок перебування князів Коріатовичів у Подільській землі кінцем 1340-х рр., пов'язуючи цю подію з воєнним походом польського короля Казимира III 1349 р.²² Цю ж версію підтримує В.Михайловський, стверджуючи, що «співпраця (Коріатовичів – Д.В.) з польським королем Казимиром III та Людовіком Угорським закріпила західний вектор політики князівства»²³. Не заглиблюючись у дискусію щодо цього питання, безперечним вважаємо висновок про те, що на початку 1370-х рр. князі Коріатовичі ґрунтовно облаштувалися на території Подільського князівства²⁴. Відповідно з цього часу можемо говорити про особливості правового статусу цього регіону.

Головною проблемою у вирішенні цього питання залишається, безумовно, обмежена кількість джерел. Одним із перших документів, в яких Коріатовичі згадувалися як господарі Подільської землі, була грамота Юрія й Олександра від 7 січня 1374.²⁵ У дослідників до цього часу немає єдиної думки про те, чи отримав Кам'янець за цим актом, власне, маґдебурзьке право²⁶. На наш погляд, варто погодитися з думкою Ю.Сіцінського про те, що окремі положення цієї грамоти стосувалися самоврядування, а «дійсне маґдебурзьке право надано було Кам'янцю пізніше: в 1432 р. була видана кам'янецькому войту грамота, що підтверджувала німецьке чи маґдебурзьке право»²⁷. Інше питання, хто саме міг користуватися правами згідно з документом 1374 р.: усе місто чи представники окремих громад? Можливо, ішлося про вихідців із німецьких земель або їхніх нащадків, оскільки, за дослідженням В.Михайловського, саме так ототожнювали себе «протягом

²⁰ Супрасльская летопись // Полное собрание русских летописей (далее – ПСРЛ). – Т. XXXV. – Москва, 1980. – С. 66.

²¹ Полехов С. Летописная «Повесть о Подолье» // Древняя Русь. – 2014. – №2 (56). – С. 49.

²² Kurtyka J. Podole pomiędzy Polską i Litwą w XIV i 1 połowie XV w. // Kamieniec Podolski: Studia z dziejów miasta i regionu / Pod red. F. Kiryka. – Т. I. – Kraków, 2000. – С. 13.

²³ Михайловський В. Еластична спільнота: Подільська шляхта в другій половині XIV – 70-х рр. XVI ст. – К., 2012. – С. 75.

²⁴ Тут важливо відзначити наступне. До часу приходу Коріатовичів, за дослідженнями Б.Черкаса, ця територія як «улус Курумиши» перебувала у складі Золотої Орди. Відповідно, влада литовських правителів після 1362 р. поширилася на весь колишній улус. Однак після Коріатовичів, на початку 1390-х рр., частиною території (з 1395 р так званий «улус Хурмада») південніше Синіх Вод) почали порядкувати еміри з улусу Ноґая. І тільки ярликом Тохтамиша, уже за часів Вітовта, «землі колишнього улусу Курумиши остаточно передаються під владу ВКЛ». Б.Черкас також визначив географічні межі улусу та його територіально-адміністративний устрій (див.: Черкас Б. Західні володіння Улусу Джучи... – С. 252–257).

²⁵ Відзначимо, що ця грамота збереглася в декількох списках і з різними датами. Найбільш докладно історію документа описано: Сіцінський Ю. Поділля під владою Литви / Упор. Д.Ващук, М.Мошак. – Кам'янець-Подільський, 2009. – С. 18–20. Один із польськомовних списків ми виявили в Державному архіві Хмельницької області. Саме на нього й посилятимось у цій статті.

²⁶ Докл. див.: Крамар С. Місто Кам'янець на Поділлі у XIV–XVIII ст.: маґдебурзьке право, судочинство та самоврядування громад: Історико-правовий нарис. – Кам'янець-Подільський, 2010. – С. 68–96; Пламеницька О. Castrum Samenecensis: Фортеця Кам'янець (пізньоантичний – ранньомодерний час). – Кам'янець-Подільський, 2012. – С. 54–57.

²⁷ Сіцінський Ю. Поділля під владою Литви. – С. 25.

XV ст. кам'янецькі міщани, які вирішили перейти під міську юрисдикцію Львова»²⁸.

Залишивши відкритим питання щодо точного пожалування кам'янецької «маґдебургії», сконцентруємо увагу на тих положеннях грамоти, які мають безпосереднє відношення до досліджуваної проблеми. Про те, що Юрій і Олександр Коріатовичі були єдиними володарями Поділля, свідчить інтитуляція: «Ми, князь Юрій Коріатович, Божою милістю князь і господар Подільської землі, із братом своїм князем Олександром»²⁹. Вони ж і виступали головними розпорядниками земельного фонду, надавши місту «землі 204 лани між Мукшею та Баговицею від Тарнавської дороги, ліс Откорів, а землі ті аж до Дністра дали місту та їм не міряючи там ланів, і дали берег річки Дністра від устя Мукши до устя Баговиці. Крім того, пожалували тому ж місту вигін для пасовищ від міської криниці до Мукши, а Мукшою долом до князівських нив»³⁰. Крім цього, одержувачам грамоти було надано певні права в галузі судочинства: «А судитися їм по своїх правах перед своїми райцями, а воеводі не потрібно в те втручатися». У разі виникнення спору між княжим зем'янином або дворянином із міщанами, суд вершив воевода з війтом³¹. Цей невеликий епізод, пов'язаний із судочинством, для нас надзвичайно цікавий. По-перше, право на самоврядування, а в даному випадку – на деякі його елементи, жалувалося від імені верховної влади. По-друге, згадка «воеводи», який разом із війтом перебував на другому ступені судочинства після князя, говорить про те, що в містах від імені Коріатовичів управляли їхні намісники, тобто воеводи³². Це не було винятком як для того часу, а саме підкреслювало незалежність управління Коріатовичами своєю землею.

Аналогічна інтитуляція міститься в наступному документі, від 17 березня 1375 р., за яким «князь Литовский, князь Олександро Корьятович, Божьей милостью князь и господарь Подольской земли» підтверджував право на володіння млином Церкви Божої Матері і місті Смотричі³³. Практично не змінилося формулювання інтитуляції й під час правління Костянтина та Федора Коріатовичів: «Ми, князь Костянтин Коріатович, і брат наш, князь Федір Коріатович, Божою милістю дідичі та господарі Подільської землі» (грамота від 19 вересня 1388 р.)³⁴; «Мы, князь Федоръ Корьятович, Б(о)жьєю м(и)л(о)стю дедичъ и господар Подольской земли» (грамота від 20 червня 1391 р.)³⁵; «Ми,

²⁸ Михайловський В. Еластична спільнота... – С.31.

²⁹ «My, Książ Jurgiey Kurjatowicz, Bożą miłością Książ u Hospodar Podolskiej ziemie, z Bratem swoim Kniaziem Alexandrem» (див.: Державний архів Хмельницької області (далі – ДАХО). – Ф.120. – Оп.1. – Спр.1631. – Арк.20).

³⁰ «a lanow dwieście y cztery daliśmy ku miastu, a między Mukszą y Bagowicą od Tarnawskiego Gosińca, las Odkorów, a ziemię tę aż do Dniestra daliśmy ku miastu te im lany niemierzac, y daliśmy rzeki brzegu Dniestra od uścia Mukszy aż do uścia Bahowicy. A wyższe krom tego daliśmy ku miastu Pastwy wygon od mieyskiej krynicy do Mukszy, a Mukszą na doł do kniezich niw» (див.: Там само).

³¹ «А саждіц ся ім прзд свым Правем маіа y swemi Raycami, a wojewodzie nietrzeba wstepować do tego niczego» (див.: Там само).

³² Князь займався винятково тими справами, покарання за якими передбачало смертну кару. Він же, швидше за все, був і верховним суддею (див.: Там само).

³³ Розов В. Українські грамоти. – Т.I (XIV і перша половина XV в.). – К., 1928. – С.20.

³⁴ Див.: Tegowski J. Sprawa przyłączenia Podola do Korony Polskiej w końcu XIV w. // Teki Krakowskie. – T.V. – Kraków, 1997. – S.170.

³⁵ Див.: Груша А. Неизвестная грамота Фёдора Карьятовича 1391 г. // Беларускі гістарычны агляд. – 2001. – Т.8. – Сп.1/2. – С.133.

князь Федір Коріатович, Божою милістю князь і господар землі Подільської» (грамота від 1 липня 1392 р)³⁶; «Мы, князь Федоръ Куриатовичъ, Божю м(и)л(о)стю кн(я)зь, господар Подолское земли» (грамота від 9 серпня 1392 г.)³⁷.

У цих актах Костянтина й Федора Коріатовичів також є згадка про існування уряду воеводи (наприклад, у пожалуванні панові Немирі на замок Бакота від 19 вересня 1388 г.³⁸). У підтверджувальному даруванні панові Гриньку (20 червня 1391 г.) князівським воеводам заборонялося втручатися у внутрішні справи («а лише того оу пана Гриньковы не надоб(е) нам ся вступати, ани нашим воеводам на его люди децког(о) слати»³⁹). Аналогічний артикул присутній і в грамоті 1392 р., пожалуваній слuzі Пашку Васневичу («а опроч того не уступатися в Пашковы люди никоторому воеводе кромя Пашка або его людей. А Пашко мает нам с того служити ани воеводе посылати децкого на Пашковы люди, або его люде»⁴⁰). Тобто Немиря, Гринько й Пашко здобули право судити своїх підданих. Відзначимо, що це не було чимось особливим. Більше того, така норма з середини XV ст. присутня вже у Волинській уставній грамоті⁴¹ та реально діяла на Київщині в кінці XV ст.⁴² Однак пожалування подібного права перебувало в компетенції верховного правителя⁴³. Тож є всі підстави говорити про політично-правовий суверенітет Коріатовичів від центральної влади Великого князівства Литовського.

Подібний висновок можна зробити й щодо економічної діяльності. Припущення про існування щорічної виплати данини великокнязівському «господарю», як і обов'язок надавати військову допомогу, джерела прямо не підтверджують. За літописними відомостями, саме князі Коріатовичі «пришли в Подольскую землю, от татар, и боскакомъ выхода не почали давати»⁴⁴. Водночас у грамоті Олександра Коріатовича 1375 р. згадується якась данина татарам: «Иже то, штож коли вси земляне имуть давати дань оу татары, то серебро иміють тако же тии люди дати»⁴⁵. Аналогічна постанова присутня й у жалуваних грамотах Федора Коріатовича Пашкові Васневичу й Немирі⁴⁶. Також невелика згадка про сплату «виходу» є в ярлику хана Тохтамиша польському королеві Владиславові II Ягайлу (20 травня 1393 р.): «Нынѣ

³⁶ *Źródła dziejowe*. – Т.V: Lustracye królewsczyzn ziem ruskich Wołynia, Podola i Ukrainy z pierwszej połowy XVII w. / Wyd. A.Jabłonowski. – Warszawa, 1877. – S.21.

³⁷ Див.: Новая грамота князя Фёдора Кориатовича 1392 г. // Беларуская даўніна. – Вып. 1. – Мінск, 2014. – С. 149.

³⁸ Див.: *Tęgowski J. Sprawa przyłączenia Podola do Korony Polskiej...* – S.170.

³⁹ *Груша А. Невадомая грамота Фёдора Карыятовіча...* – С.133–134.

⁴⁰ Новая грамота князя Фёдора Кориатовича... – С.149.

⁴¹ *Vaščukas D. Voluinės žemės privilegijos (XV a. II pusė – XVI a. pradžia): datavimo ir protografo problema // Lietuvos istorijos metraštis*. – Vilnius, 2004. – 2003/1. – P.71–79.

⁴² *Lietuvos Metrika*. – Knyga №6 (1494–1506): Užrašymų knyga 6 / Parengė A.Baliulis. – Vilnius, 2007. – P.114.

⁴³ Це стосується не тільки норми про підсудність підданих. Практично всі артикули, які присутні у грамоті 1374 р., після скасування наприкінці XIV ст. удільних князівств могли надаватися лише великими князями литовськими.

⁴⁴ *Супрасльская летопись*. – С.66.

⁴⁵ *Розов В. Українські грамоти*. – С.20.

⁴⁶ «А также, што коли маюť вси зємяне дань давати в татары, тое маюť дати Пашковы люди» (див.: *Новая грамота князя Фёдора Кориатовича...* – С.149); «А також, що ж коли всі зем'яни маюť давати данину в Татари, то срібло маюť дати Немирині люди» (див.: *Tęgowski J. Sprawa przyłączenia Podola do Korony Polskiej...* – S.170).

послал есмъ к вамъ слуги наши Асана и Тулу Оужю то повідати вам, нашему брату, абы то відали вы, што межи твоєї землі, суть княжня, волости давали виходъ Білої Орді, то намъ наше дайте, а што будет вашей державы под нами, а мы за то не стоим: вам ищите своего, а мы вам дамо»⁴⁷. Таким чином, податок, котрий збирався як данина татарам, міг реально існувати не тільки на території Подільської землі, а й усієї держави загалом⁴⁸. Якщо це так, тоді відкритими залишаються питання: хто його збирав, наскільки князі Коріатовичі були залежними у цьому відношенні від центральної влади й чи існувало у принципі будь-яке оподаткування населення Подільської землі на користь великих князів литовських?

Єдиною зачіпкою для вирішення цих питань, на наш погляд, є згадки в пізніший час таких податків як «татарщина» та «ординщина». Однак економічні дослідження М.Довнара-Запольського говорять про те, що вони не мали прямого відношення до «данини татарам», згаданій в документах Коріатовичів. Більше того, текстуальний аналіз деяких грамот призвів дослідника до такого висновку: «Татарську данину не платили, але про повне звільнення від неї (про що йдеться в літопису – Д.В.) ані князі, ані населення не були впевнені. Але раз князі (Коріатовичі – Д.В.) звільнили Поділля від данини татарам, то це зовсім не означає, що населення перестало платити татарщину: вона тепер йшла у князівську скарбницю»⁴⁹. Також історик переконливо аргументував висновок «про відсутність спадкового зв'язку між старою татарською даниною та ординщиною, яка йшла на подарунки й упоминки кримському ханові»⁵⁰. Схожої думки дотримувався Ф.Леонтович: «Данина в татари», що згадується у грамотах Коріатовичів (1375 і 1392 рр.), також «tributum Thartharorum» грамот Свидригайла (1405 р.) означали не старий «ординський вихід», але лише тимчасові збори з населення [...], котрі встановлювалися, головним чином, на випадок татарських набігів, на виправлення замків і наймання солдатів, іноді навіть на викуп полонених, які часто в той період потрапляли в татарську неволю та ін.»⁵¹. Таким чином, можемо припустити, що князі Коріатовичі були єдиними розпорядниками грошей, які надходили до скарбниці від так званої «данини в татари». Це, своєю чергою, говорить про їх економічну незалежність від центральної влади.

⁴⁷ Розов В. Українські грамоти. – С.49. На думку Ф. Шабульда, у цитованому уривку Тохтамиш звертається як мінімум до двох осіб: Владислава II Ягайла та Вітовта, хоча вони в документі прямо не згадуються (див.: *Шабульдо Ф.* Чи існував ярлик Мамає на українській землі? ... – С.110–111).

⁴⁸ Щоправда, згадки про данину татарам відсутні в документах за 1374 і 1391 рр. Також, згідно з дослідженням Ф.Шабульда, оподаткування на користь Золотої Орди могло існувати до початку там «великої замятні», тобто до 1360–1370-х рр. Тому Тохтамиш своїм нагадуванням в ярлику намагався повернути «ті політичні та економічні взаємини, які були характерні для відносин Улусу Джучі з Великим князівством Литовським і Польським королівством» під час правління останніх Батуїдів (див.: *Шабульдо Ф.* Чи існував ярлик Мамає на українській землі? ... – С.112). Відповідно, напрошується висновок про те, що після зазначеного часу ніякої «данини в татари» у прямому розумінні цього виразу не було.

⁴⁹ Довнар-Запольський М. Государственное хозяйство Великого княжества Литовского... – С.700.

⁵⁰ Там же. – С.701.

⁵¹ Леонтович Ф. Очерки по истории литовско-русского права... – С.358–359.

Непряним підтвердженням такого висновку була діяльність Коріатовичів, спрямована на розвиток та зміцнення міст. Про це досить переконливо написав літописець: «И на первое нашли себе твержю на реце на Смотричи, а в другом месте были черницы в горе, а в том месте наредили город Бакоту [...] И посекиши лес город муровали Каменец, и с того вси Подолски города уморовали и всю землю Подолскую осели»⁵². Сучасні археологічні дослідження говорять про існування деяких оборонних укріплень уже з кінця XII ст. як на території безпосередньо фортеці Кам'янець-Подільського⁵³, так і на кам'яному острові, де виникло місто⁵⁴, що, по суті, полегшувало завдання Коріатовичам розвивати як його загалом, так і систему оборонних споруд зокрема. На підтвердження слів літописця відзначимо, що під час розкопок 2015 р. в Кам'янці-Подільському на вул. Зарванській, 7/1 виявлено споруду другої половини XIV ст., фундаментом для якої був, власне, материк. Тут же знайдено фрагменти керамічних виробів і вінчики, що датуються 1360–1380-ми рр.⁵⁵

Економічну незалежність Коріатовичів підтверджує й факт карбування в 1370–1380-х рр. власної монети, так званого «подільського півгроша»⁵⁶. У цьому контексті слід відзначити, що саме зі входженням у другій половині XIV ст. українських земель до складу Великого князівства Литовського активізувався процес відновлення власної грошової емісії. Якщо до цього часу для забезпечення місцевих фінансових ринків карбувалися регулярні офіційні, проте анонімні, наслідування джучидських монет, то з середини століття монетний матеріал набув особливих «ознак власності». Поступово на монети вміщувалися легенди й геральдичні зображення/герби, які характеризували власне емітентів – господарів земель. Крім зазначеного карбування Коріатовичів відзначимо також: київські денарії Володимира Ольгердовича (1360–1390-ті рр.)⁵⁷, сіверські монети Дмитра-Корибута

⁵² Супрасльская летопись. – С.66.

⁵³ *Виноградська Л., Болтанюк П.* Елементи фортифікації північного бастиону Старого замку Кам'янець-Подільського // *Археологія & Фортифікація Середнього Подністров'я: Зб. мат. II Всеукр. наук.-практ. конф. – Кам'янець-Подільський, 2012.* – С.126–130.

⁵⁴ *Болтанюк П., Кулішова А., Мегей В.* Історія розвитку вірменського бастиону // *Там само.* – С.152–157.

⁵⁵ *Старенький І.* Археологічні дослідження на території Кам'янець-Подільського в 2015 р. // *Праці Центру пам'яткознавства.* – Вип.29. – К., 2016. – С.113.

⁵⁶ *Погорілець О., Саввов Р.* До питання карбування монети на Поділлі в другій половині XIV ст. // *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні.* – Вип.13. – К., 2004. – С.144–156; *Погорілець О., Саввов Р.* Чеканка монети в Подольському князівстві во второй половине XIV в. // *Крыніцазнаўства і спецыяльныя гістарычныя дысцыпліны.* – Вип.4. – Мінск, 2008. – С.114–120; *Их же.* Монета и счетная единица Подольского княжества князей Кориатовичей (вторая половина 14 в.) // *Международная нумизматическая конференция: Тезисы докладов.* – Вильнюс, 2012. – С.116–119.

⁵⁷ *Котляр М.Ф.* Нариси історії обігу і лічби монет на Україні XIV–XVIII ст. – К., 1981. – 240 с.; *Kozubowski G.* Monety księstwa Kijowskiego w XIV w. // *Wiadomości Numizmatyczne.* – R.XXXVIII. – Warszawa, 1994. – Z.3/4 (149/150) – S.127–130; *Климовський С.* Київські монети Володимира Ольгердовича: пріоритет політики чи економіка? // *Історико-географічні дослідження в Україні.* – Вип.10. – К., 2007. – С.358–375; *Хромова І.* Сосницький скарб: до питання аналізу та класифікації монет Володимира Ольгердовича // *Український історичний збірник.* – Вип.13. – К., 2010. – С.22–43.

Ольгердовича (1370–1380-ті рр.)⁵⁸, волинські «пенязі» Федора Любартовича (1380–1390-ті рр.)⁵⁹. Таким чином, власне карбування виступало одним з індикаторів незалежного політичного та економічного становища деяких українських земель, зокрема Поділля⁶⁰. Серед передумов цього явища слід зазначити, головним чином, особливості господарського розвитку, потреби ринку та еволюцію торгівлі, обумовлену географічним положенням регіону.

Також є всі підстави припускати про незалежність Коріатовичів у питаннях зовнішньої політики. Головною проблемою залишалося близьке сусідство із Золотою Ордою⁶¹, тому саме цей напрям був домінуючим упродовж усього їхнього правління. Коріатовичі зуміли «до кінця відстояти незалежність підвладного їм краю, – тим більше, що боротьба з татарами велася Коріатовичами, здебільшого, абсолютно самостійно, на свій власний страх і ризик, без будь-якої участі в ній інших литовсько-руських князів»⁶². Ми майже не маємо прямих відомостей про участь Коріатовичів у військових акціях Великого князівства Литовського. Наприклад, у Никонівському літопису доволі детально описано похід Ольгерда на Москву 1368 р. Серед його учасників ми не зустрічаємо Коріатовичів («а с нимъ брат его (Ольгерда – Д.В.) Кестутей Гедименович, и сын Кестутіевъ Витовтъ, тогда еще младъ и неславенъ, и сынове Олгердовы, и вси князи Литовскіи»⁶³, и князь великій Михайло Александровичъ Тверскій, и Смоленская рать»⁶⁴). Також відсутня згадка про Коріатовичів і в битві під Мстиславлем на Смоленщині 1387 р. («и узреша Смоленяне в поле стяги Литовскія рати. В первомъ же полце бе князь великій Скиргайло Олгердовичъ, а въ другом полку брат его князь Корибутъ Олгердовичъ, а въ третіемъ полку братья ихъ князь Семен Лугвень Олгердович, а четвертый полкъ Витовтъ Кестутьевичъ со множеством, бесчисленными силами Литовскими»⁶⁵). У нашому розпорядженні є

⁵⁸ Хромова І. Монетне карбування на території Середнього Подніпров'я: Від наслідувань до офіційних емісій: Питання іконографії // Український історичний збірник. – Вип.15. – К., 2012. – С.229–237; *Ії ж.* Сіверське карбування другої половини XIV ст. // IV Міжнародна наукова конференція «Україна і Велике князівство Литовське в XIV–XVIII ст.: політичні, економічні, міжнародні та соціокультурні відносини в загальноєвропейському вимірі» (Кам'янець-Подільський, 16–19 вересня 2015 р.): Тези доповідей. – К., 2015. – С.16–19.

⁵⁹ *Борейша Ю.* Волынские монеты Федора Любартовича в свете кладовых данных и реконструкции символики Галицко-Волынского государства. – Минск, 2015. – 270 с.

⁶⁰ Відзначимо також, що, згідно з сучасними дослідженнями, оформлення монет Коріатовичів «суто європейське, близьке по стилю до угорських монет XIV ст. [...] виکارбувана досконаліше в технічному і художньому відношенні, порівняно з монетами, карбованими приблизно в той же час у Києві та Великому князівстві Литовському» (див.: *Погорілець О., Саввов Р.* Монета подільського князя Костянтина [Електронний ресурс]: https://k-p.net.ua/istoriya_kamyantca/istoriya/190-moneta-podilskogo-knyazya-kostyantina.html).

⁶¹ Докл. див.: *Черкас Б.* Західні володіння Улусу Джучи... – С.237–326.

⁶² *Леонтович Ф.* Очерки по истории литовско-русского права... – С.357.

⁶³ Не виключено, що під це формулювання потрапляють і Коріатовичі. Однак, на наш погляд, це малоймовірно. З огляду на їх прями родинні зв'язки з Ольгердом за особистої присутності когось із Коріатовичів літописець просто не міг би їх не вказати.

⁶⁴ *Никоновская летопись* // ПСРЛ. – Т.ХІ – Санкт-Петербург, 1897. – С.10.

⁶⁵ Там же. – С.91–92. У Віленському літопису в розповіді про цей похід згадується якийсь «Костентин»: «И зъжалыся великыи князь Скиргайло, поиде з братьевъ своєю, с великим князем Витовтом и с Костентином, и с Корибутом, и с Семеном и с Локвеном» (див.: *Виленская летопись* // Там же. – Т.ХХХV. – Москва, 1980. – С.88). Це ж ім'я, як і описаний епізод, зустрічаються в інших джерелах. Однак більш точні відомості для ідентифікації «Костентина» як Коріатовича відсутні.

кілька згадок про участь князів Коріатовичів у спільних із литовськими князями воєнних експедиціях. Перша – це битва на Синіх Водах (див. ілюстр.1). Однак при опису битви їх позначено як ватажків новгородців⁶⁶, що ставить під сумнів присутність Коріатовичів на Поділлі до 1362 р. Друга пов'язана з повідомленням Рогожського літописця про великий похід литовського війська на татар у 1374 р. («Того же лета весенине ходили Литва на Татарове на Темеря, и бышеть межи ихъ бой»⁶⁷; див. ілюстр.2). Як бачимо, у цьому уривку взагалі немає відомостей про ватажків. За версіями Б.Черкаса й А.Федорука, може йтися про більш масштабну битву, ніж Синьоводська та, що найцікавіше, можливо навіть із тими ж самими «тьмами»⁶⁸. Тому, з огляду на факт спільного кордону Поділля та Золотої Орди, важко собі уявити, що ця операція могла обійтися без котрогось із Коріатовичів. У третій згадці йдеться про допомогу Любартові Гедиміновичу у заволодінні такими замками, як Кременець, Олеськ, Перемиль, Городль, Лопатин і Снятин у 1382 р.⁶⁹ Однак тут може мати місце звичайна сусідська або союзницька допомога.

Останній епізод прямо пов'язаний із можливою ленною присягою Олександра й Бориса Коріатовичів угорському королеві Людовику в 1377 р., про що досить докладно писав Г.Ловмянський. На його думку, того року Подільське князівство разом з 11 містами було інкорпороване до складу Угорського королівства⁷⁰. Цю ідею підтримав і В.Михайловський, який пояснює відсутність Коріатовичів у воєнних експедиціях литовських князів «Кейстута, Любарта, Ягайла, Вітовта на руські та польські землі аж до смерті Людовика Угорського 1382 р.» саме їхньою ленною залежністю, вони «були вірними присязі новому господарю»⁷¹. Ще одним аргументом на користь версії про ленні взаємини Коріатовичів з угорським королем стала наявність на реверсі монети Костянтина Коріатовича герба правлячої в Угорщині династії Анжу⁷². Однак, на нашу думку, це аж ніяк не означало інкорпорації Поділля до складу Угорського королівства, як припускав Г.Ловмянський. Коріатовичі були повністю самостійними як у питаннях внутрішньої, так і зовнішньої політики. Наприклад, Борис брав безпосередню участь у переговорах про укладення польсько-литовської унії у Крево 1385 р.⁷³ Юрій на кінець 1374 р. остаточно утвердив свою владу на території Східної Молдавії й усього Подністров'я. Однак після його швидкої смерті (кінець 1374 – початок

⁶⁶ Черкас Б. Західні володіння Улусу Джучи... – С.199.

⁶⁷ Летописец Рогожский // ПСРЛ. – Т.XV. – Петроград, 1922. – С.106.

⁶⁸ Черкас Б. Західні володіння Улусу Джучи... – С.201–202; Федорук А. «Въ сенинѣ ходили Литва на татарове»: про битву коаліції князів Галичини і Поділлям з еміром «Темерем» у 1374 р. // V Міжнародна наукова конференція «Україна і Велике князівство Литовське в XIV–XVIII ст.: політичні, економічні, міжнародні та соціокультурні відносини у загальноєвропейському вимірі»: Тези доповідей: Кам'янець-Подільський, 13–16 вересня 2017 р. – К.; Кам'янець-Подільський, 2017. – С.17–21.

⁶⁹ *Tęgowski J.* Wydarzenia na Rusi w drugiej połowie 1382 r. // Cracovia. Polonia. Europa: Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Jerzemu Wyrozumskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin i czterdziestelecie pracy naukowej. – Kraków, 1995. – S.301–305.

⁷⁰ *Łowmiański H.* Polityka Jagiellonów. – Poznań, 1999. – S.58.

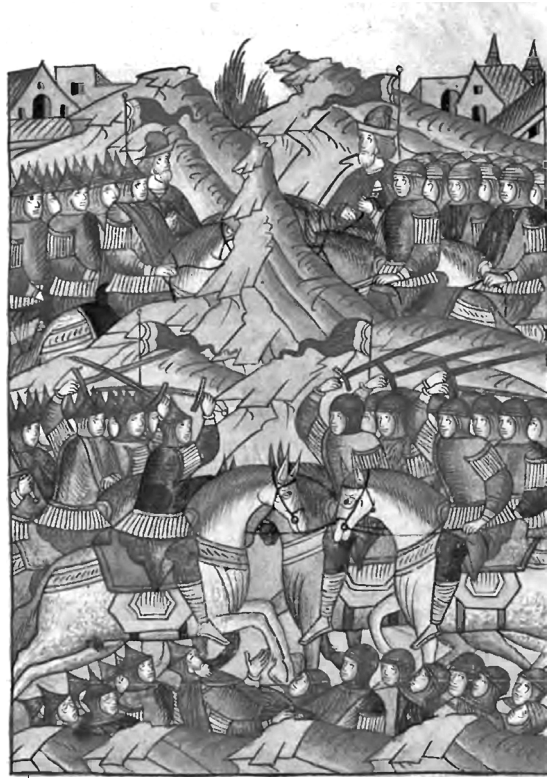
⁷¹ Михайловський В. Еластична спільнота... – С.53.

⁷² *Погорілець О., Саввов Р.* Монета подільського князя Костянтина [Електронний ресурс]: https://k-p.net.ua/istoriya_kamyantca/istoriya/190-moneta-podilskogo-knyazya-kostyantina.html

⁷³ *Полехов С.* Летописная «Повесть о Подолье» // Древняя Русь. – 2014. – № 1 (55). – С.39.

Ілюстр.1. Похід Ольгерда 1362 р. Синьоводська битва (за вид.: Лицевой летописный свод XVI века: Русская летописная история. – Кн.8 [1343–1372]. – Москва, 2014. – С.276)

Ілюстр.2. Битва з ординцями 1374 р. (за вид.: Лицевой летописный свод XVI века: Русская летописная история. – Кн.9 [1373–1380]. – Москва, 2014. – С.33)

1375 рр.) «Подільське князівство втратило Молдавію, хоча і продовжувало утримувати Білгород, що супроводжувалося постійною конфронтацією з ординцями. Олександр Коріатович вів з ними безперервну війну»⁷⁴.

Самостійність і незалежність Коріатовичів не могли тривати довго. Ідеться про літописну звістку щодо походу на Поділля в 1393 р. (тут і нижче курсив наш – Д. В.): «А в тые лета князь великий Витовт господарем стал на Литовской земли, и Подольская земля не хотела была послушна быти князя великого Витовта и Литовской земли, как же перед тым послушна была. И князь великий пошел со всеми силами литовскими к Подолью. И то вслашал князь Федор Корятович, выбег с Подолскои земли ко Угром»⁷⁵. Цей епізод із незначними змінами присутній і в інших літописах⁷⁶. Виняток становить тільки Слуцький список: «А в тии лета князь Витовт господарем стал на Литовской земли, и Подольская земля не хотела была послушна быти князя великого Витовта и Литовской земли, как же перед тым послушна

⁷⁴ Черкас Б. Західні володіння Улусу Джучи... – С.202.

⁷⁵ Супрасльська летопись. – С.66.

⁷⁶ Летопись Красинского // ПСРЛ. – Т.XXXV. – Москва, 1980. – С.139; Летопись Рачинского // Там же. – С.160; Ольшевская летопись // Там же. – С.186–187; Румянцевская летопись // Там же. – С.207.

не была⁷⁷. И князь великий пошел со всеми силами литовскими к Подолью. И то услышав князь Федор Коръятович выбег с Подольской земли ко Угром⁷⁸. Літописні згадки підштовхують до питання: була чи не була Подільська земля «в послушаніи» великокнязівського двору? Іншими словами, чи існувала якась (політична, економічна, правова тощо) залежність Поділля від Литви на момент воєнної акції 1393 р., що, власне, і визначало особливості правового статусу цієї території.

У контексті зазначеного епізоду відзначимо, що в історіографії існує думка про те, що цей похід очолював не Вітовт. Одним із перших її сформулював А.Прохаска, який стверджував, що керівником виправи був король Владислав II Ягайло, а приводом стала ленна присяга Федора Коріатовича угорському монархові⁷⁹. Цю версію, із деякими доповненнями, підтримує Я.Тенговський. На його думку, похід відбувся між 11 жовтня й 5 листопада 1394 р., а польський правитель мав до нього безпосереднє відношення⁸⁰. Якщо взяти до уваги той факт, що в нас немає документального підтвердження присяги Коріатовичів на вірність Владиславу, як це зробили інші удільні Гедиміновичі⁸¹, і з огляду на наше припущення про незалежний статус Подільського князівства, то висновок про причини воєнної експедиції на Поділлі зробити не складно. І найбільш вигідна вона була саме Владиславу Ягайлу. Чи не тому 9 липня 1403 р. вже колишній князь Поділля Федір Коріатович («Nos Theodorus Coriatovicz Dei gratia quondam dux Podolie») обіцяв йому, а не Вітовтові, не виступати проти Корони Польської, Литви й Поділля?⁸²

Як би там не було із зазначеним епізодом, єдине, що не викликає сумнівів, це припинення правління Коріатовичів на Поділлі після 1394 р. Тут важко не погодитися з висновками Н.Молчановського: «Ми бачимо, що до цієї останньої події (ліквідація влади Коріатовичів – Д.В.) про серйозні претензії Польщі або Угорщини на подільські околиці не могло бути й мови. Коріатовічі могли вступати у відносини з польськими та угорськими королями, могли шукати їхньої дружби та підтримки, заводили торговельні зв'язки із закладом і т. п., але саме Поділля, населене переважно руським племенем, займало при Коріатовічах політично самостійне становище»⁸³. У результаті незалежний статус Подільського князівства було скасовано, а між Вітовтом та Ягайлом почалася боротьба за володіння цією територією. Це, своєю чергою, призвело до зміни форми державного устрою всього Великого князівства Литовського.

⁷⁷ На цю відмінність свого часу звернули увагу С.Полехов (див.: *Полехов С.* Летописная «Повесть о Подолье» // Древняя Русь. – 2014. – №1 (55). – С.36) та А.Ліцкевич (див.: *Ліцкевич А.* «Аповесць пра Падолле»: суадносіны спісаў першай рэдакцыі верагоднасьць паведамленья пра князя Канстанціна Карыятавіча // *Ukraina Lithuania: студії з історії Великого князівства Литовського.* – Т.ІІІ. – К., 2015. – С.292).

⁷⁸ Слуцкая летопись // ПСРЛ. – Т.XXXV. – С.74.

⁷⁹ *Prochaska A.* Podole lennem Korony 1352–1430 // *Rozprawy Akademii Umiejętności: Wydział Historyczno-Filozoficzny.* – Seria II. – T.VII. – Kraków, 1895. – S.260, 262.

⁸⁰ *Tęgowski J.* Sprawa przyłączenia Podola do Korony Polskiej... – S.164.

Див.: *Михайловський В.* Еластична спільнота... – С.58–59.

⁸¹ *Tęgowski J.* Sprawa przyłączenia Podola do Korony Polskiej... – S.173.

⁸³ *Молчановский Н.* Очерк известий о Подольской земле до 1434 г. (преимущественно по летописям). – К., 1885. – С.226–227.

Підіб'ємо підсумки. На нашу думку, аналіз джерел дає всі підстави припустити, що князі Коріатовичі під час владарювання в Подільській землі зуміли досягти суверенітету від центральної влади. Це простежувалося за їхньою правовою, політичною, військовою, економічною та культурною діяльністю. Усе, що пов'язувало Коріатовичів із Великим князівством Литовським, це тільки їх належність до правлячої династії Гедиміновичів. Не обмежився їхній суверенітет і після ленної присяги Людовикові Угорському. Якраз самостійне правління, на наш погляд, стало головною причиною воєнної експедиції 1393 чи 1394 рр., унаслідок чого владі Коріатовичів на Поділлі прийшов кінець. Урешті, якщо вважати Подільське князівство у другій половині XIV ст. частиною Литовської держави, то твердження про її федеративний устрій доволі сумнівне. Водночас із середини 1390-х рр. у Великому князівстві Литовському розпочався процес реформування державного устрою, головною метою якого було зміцнення центральної влади й, відповідно, скасування удільних князівських династій.

REFERENCES

1. Boltaniuk, P., Kulishova, A., & Mehei V. (2012). Istoriia rozvytku virmens'koho bastionu. *Arkheolohiia & Fortyfikatsiia Seredn'oho Podnistrov'ia: zbirnyk materialiv II Vseukrains'koi naukovo-praktychnoi konferentsii*, 152–157. [in Ukrainian].
2. Borejsha, Yu. (2015). *Volynskie monety Fedora Lyubartovicha v svete kladovykh dannyx i rekonstrukcii simvoliki Galicko-Volynskogo gosudarstva*. Minsk: UP «E'nciklopedik». [in Russian].
3. Vynohrods'ka, L., & Boltaniuk, P. (2012). Elementy fortyfikatsii pivnichnoho bastionu Staroho zamku Kam'ianets'-Podil's'koho. *Arkheolohiia & Fortyfikatsiia Seredn'oho Podnistrov'ia: zbirnyk materialiv II Vseukrains'koi naukovo-praktychnoi konferentsii*, 126–130. [in Ukrainian].
4. Grusha, A. (2001). Nevyadomaya gramota Fyodara Karyyatovicha 1391 g. *Belaruskii Gistarychny Aglyad*, (8, Ssh. 1–2.), 123–135. [in Belarusian].
5. Gudavichyus, E. (2005). *Istoriya Litvy s drevnejshix vremen do 1569 goda*, (1). Moskva: Baltrus. [in Russian].
6. Klymovs'kyi, S. (2007). Kyivs'ki monety Volodymyra Ol'herdovycha: priorytet polityky chy ekonomika? *Istoryko-heohrafichni doslidzhennia v Ukraini*, (10), 358–375. [in Ukrainian].
7. Kotliar, M. (1981). *Narysy istorii obihu i lichby monet na Ukraini XIV–XVIII st.* Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian].
8. Kramar, S. (2010). *Misto Kam'ianets' na Podilli u XIV–XVIII st.: mahdeburz'ke pravo, sudochynstvo ta samovriaduvannia hromad. Istoryko-pravovyi narys*. Kam'ianets'-Podil's'kyi: PP «Medobory–2006». [in Ukrainian].
9. Lichevich, A. (2015). «Aповес' пра Padolle»: suadnosiny spisaŭ pershaj re'dakcyi veragodnasc' pavedamlennya pra knyazya Kanstancina Karyyatavicha. *Ukraina Lithuanica: studii z istorii Velikogo knyazivstva Litovskogo*, (III), 290–312. [in Belarusian].
10. Mykhailovs'kyi, V. (2012). *Elastychna spil'nota. Podil's'ka shliakhta v druhii polovyni XIV – 70-kh rokakh XVI st.* Kyiv: Tempora. [in Ukrainian].
11. Mikul'ski, Yu. (2014). Novaya gramota knyazya Fyodora Koriatovicha 1392 g. *Belarusskaya daŭnina*, (1), 147–150. [in Belarusian].
12. Norkus, Z. (2016). *Neproholoshena imperiia: Velyke kniazivstvo Lytous'ke z pohliadu porivnial'no-istorychnoi sotsiologii imperii: per. z lyt. (Petro Bilyns'kyi)*. Kyiv: Krytyka. [in Ukrainian].
13. Plamenyts'ka, O. (2012). *Castrum Camenecensis. Fortetsia Kam'ianets' (pizn'oantychnyi – rannn'omodernyi chas)*. Kam'ianets'-Podil's'kyi: FOP Sysyn O. V. [in Ukrainian].

14. Pogorelec, O., & Savvov, R. (2012). Moneta i schetnaya edinica Podol'skogo knyazhestva knyazey Koriatovichey (vtoraya polovina 14 v.). *Mezhdunarodnaya numizmaticheskaya konferenciya: tezisy dokladov*, 116–119. [in Russian].
15. Pohorilets', O., & Savvov, R. (n. d.). Moneta Podil's'koho kniazia Kostiantyna. Retrieved from https://k-p.net.ua/istoriya_kamyantca/istoriya/190-moneta-podil'skogo-knyazya-kostyantyna.html [in Ukrainian].
16. Pogorelec, O., & Savvov, R. (2008). Chekanka monety v Podol'skom knyazhestve vo vtoroj polovine XIV v. *Krynicaznauvstva i specyjal'nyya gistorychnyya dyscypliny. Navukovy zbornik*, (4), 114–120. [in Russian].
17. Pohorilets', O., & Savvov, R. (2004). Do pytannia karbuвання monety na Podilli v druhii polovyni XIV st. *Novi doslidzhennia pam'iatok kozats'koi doby v Ukraini*, (13), 144–156. [in Ukrainian].
18. Polexov, S. (2014). Letopisnaya «Povest' o Podol'e». *Drevnyaya Rus'*, (1(55)), 33–42. [in Russian].
19. Polexov, S. (2014). Letopisnaya «Povest' o Podol'e». *Drevnyaya Rus'*, (2(56)), 49–62. [in Russian].
20. Rusyna, O. (1998). Ukraina pid tataramy i Lytvoiu. Kyiv: Vydavnychiy dim «Al'ternatyvy». [in Ukrainian].
21. Sitsins'kyi, Yu. (2009). *Podillia pid vladoiu Lytvy: uporiad.* (D. Vashchuk, M. Moshak). Kam'ianets'-Podil's'kyi: PP «Medobory–2006». [in Ukrainian].
22. Staren'kyi, I. (2016). Arkheolohichni doslidzhennia na terytorii Kam'iansia-Podil's'koho v 2015 r. *Pratsi Tsentru pam'iatkoznavstva: zbirnyk naukovykh statei*, (29), 101–116. [in Ukrainian].
23. Fedoruk, A. (2017). «...V'seni khodili Litva na tatarovie»: pro bytvu koalitsii kniaziv Halychyny i Podillia z emirom «Temerem» u 1374 r. Abstracts of Papers '17: *Ukraina i Velyke kniazivstvo Lytovs'ke v XIV–XVIII st.: politychni, ekonomichni, mizhnatsional'ni ta sotsiokul'turni vidnosyny u zahal'noievropeis'komu vymiri.* (pp. 17–21). Kyiv–Kam'ianets'-Podil's'kyi. [in Ukrainian].
24. Khromova, I. (2012). Monetne karbuвання na terytorii Seredn'oho Podniprovia. Vid nasliduvan' do ofitsiynykh emisii. Pytannia ikonohrafii. *Ukrains'kyi istorychnyi zbirnyk*, (15), 229–237. [in Ukrainian].
25. Khromova, I. (2015). Sivers'ke karbuвання druhoi polovyny XIV st. Abstracts of Papers '15: *Ukraina i Velyke kniazivstvo Lytovs'ke v XIV–XVIII st.: politychni, ekonomichni, mizhnatsional'ni ta sotsiokul'turni vidnosyny v zahal'noievropeis'komu vymiri.* (pp. 16–19). Kyiv–Kam'ianets'-Podil's'kyi. [in Ukrainian].
26. Khromova, I. (2010). Sosnyts'kyi skarb: do pytannia analizu ta klasyfikatsii monet Volodymyra Ol'herdovycha. *Ukrains'kyi istorychnyi zbirnyk*, (13), 22–43. [in Ukrainian].
27. Cherkas, B. (2014). *Zakhidni volodinnia Ulusu Dzhuchy: politychna istoriia, terytorial'no-administratyvnyi ustroi, ekonomika, mista (XIII–XIV st.)*. Kyiv. [in Ukrainian].

ДМИТРО ВАЩУК

Candidate of Historical Sciences (Ph.D. in History), Senior Research Fellow
Department of the History of Ukraine of the Middle Ages and Early Modern Times
Institute of History of Ukraine NAS of Ukraine
(Kyiv, Ukraine), dvashchuk@ukr.net

THE DUCHY OF PODILLIA IN THE SECOND HALF OF THE 14 CENTURY: THE PARTICULARITIES OF THE LEGAL STATUS

This article covers peculiarities of the state-legal status of the Duchy of Podillia as a part of the Grand Duchy of Lithuania (GDL). Our analysis of the historiographic works related to the topic has shown that the majority of scientists were focusing their research on the GDL's political system and not on the legal status of the specific lands/

duchies. The history of the Duchy of Podillia in the end of the 14 century is connected to the rule of the Koriatovych family, in particular to the nephews Oleksandr, Yurii, Kostiantyn, Fedir of the Grand Duke of Lithuania Algirdas. Both chronicles and act sources have served as a basis of this research, which made it possible to deduce that the Koriatovych duke family was able to separate itself from the central government of the GDL and become sovereign. This has reflected in their legal, political, military, economical and cultural activity. The Koriatovych family was only connected with GDL by their belonging to the Gediminids dynasty. Their independence was not limited even after the oath to the Louis the Hungarian was made (if it was). This independence, in our opinion, was the main cause of the liquidation of the Koriatovych's rule in the Podillia area.

Keywords: *Duchy of Podillia, legal status, state structure, Koriatovych duke family, Gediminids dynasty, sovereignty.*